



การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์ เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยใช้รูปแบบ การจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

An Outcome of Visual Arts Learning Activities on Local Wisdom Using Visual Arts Learning Activity Model to Enhance Creativity.

ปริญ ทนันชัยบุตร*

Prin Tanunchaibutra*

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Asst. Prof. Department of Art Education, Faculty of Education, Khon kaen University

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาผลของการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น การวิจัยแบ่งเป็น 2 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 การศึกษาทฤษฎีหลักการ และบริบทที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การวิจัยระยะที่ 2 การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จำนวน 3 วงจร ดำเนินการที่โรงเรียนสาธิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนวิชาทัศนศิลป์ จำนวน 37 คน โดยมีเกณฑ์การผ่าน คือการประเมินผลงานและการประเมินความคิดสร้างสรรค์จากผลงานที่อยู่ในระดับดีขึ้นไปนั้นต้องมีจำนวนมากกว่าหรือเท่ากับ ร้อยละ 70 ของจำนวนผลงานทั้งหมด ผู้เรียนมีความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะอย่างต่อเนื่องจากวงจรที่ 1 จนถึงวงจรที่ 3 รวมทั้งสิ้น 3 กิจกรรมมีจำนวนผลงานที่อยู่ในเกณฑ์ดีในแต่ละวงจรคิดเป็นร้อยละ 65 ,78 และ 86 จากจำนวนผลงานทั้งหมด ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และมีจำนวนผลงานที่แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์อยู่ในเกณฑ์ดีในแต่ละวงจรคิดเป็นร้อยละ 67,76 และ 86 แสดงว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะได้ในระดับดีขึ้นไปและผลงานเหล่านั้นแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ในระดับดีขึ้นไป

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์

* Corresponding author. Tel. : - Mobile +66 081 8713005

Email address: printanunchaibutra@gmail.com

Abstract

This study aimed to investigate an outcome from the usage of visual arts learning activity model to enhance creativity by organizing visual arts learning activities on the topic of local wisdom. The study was divided into two phases. In the first phase, I reviewed related theories, principles, and context, in order to analyze the components of the visual arts learning activity development on local wisdom by using visual arts learning activity model to enhance creativity. The second phase of the study was to investigate an outcome from organizing the visual arts learning activities on local wisdom using the visual arts learning activity model to enhance creativity through action research method of three cycles. The research had been conducted at Demonstration School of the Faculty of Education, Khon Kaen University with 37 students of Mattayomsuksa 3 who enrolled in the Visual Arts course. The passing criteria was set through an evaluation of creative thinking and equal to or more than 70 percent of the amount of artworks must receive 'good' or above level in grading. The students were able to constantly create artworks throughout the first to the third cycle, which consisted of three activities in total. In each cycle, the amount of students' artworks with 'good' level grading in percentage, out of the whole, were 65, 78, and 86 respectively, which successfully exceeded the expected criteria. Furthermore, in each cycle, the amount of students' artworks with 'good' level grading in percentage on creativity were 67, 76, and 86, respectively. The visual arts learning activity model, therefore, helped the students to develop their ability to create artworks with 'good' or above level and those artworks represented creativity with 'good' or above level as well.

Keywords : Visual Arts Learning Activity Model to Enhance Creativity Visual Arts Learning Activities

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการจัดการศึกษาเนื่องจากโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่ได้สั่งสมจากประสบการณ์ของคนในชุมชนเป็นเวลานานมีการเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันมีการถ่ายทอดความรู้จากรุ่นสู่รุ่นด้วยวิธีการที่ง่ายและเหมาะสมตามสภาพแต่ละชุมชนแต่ละท้องถิ่น สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ทักษะศิลปศึกษา เป็นการศึกษาด้านการเรียนรู้ เทคนิค วิธีการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ตลอดจนการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ สามารถวิเคราะห์หาค่า วิเคราะห์คุณค่าของผลงานทัศนศิลป์ มีความเข้าใจ มีสุนทรียภาพและเห็นคุณค่าวัฒนธรรมภูมิปัญญา

ท้องถิ่นศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล [3] ได้แสดงความคิดเห็นว่าศิลปะไม่ว่าในระดับใดคงจะมีใช้มีเพียงหน้าที่ในการพยายามสอดแทรกคุณค่าของศิลปะไทยเท่านั้น ศิลปะน่าจะใช่ออกแสดงแทรกค่านิยม แนวคิด วิถีชีวิต ภูมิปัญญาและคตินิยมพื้นบ้านไทยซึ่งบางครั้งก็สามารถเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมด้วยสัญลักษณ์ทางศิลปะ

การศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ครูผู้สอนวิชาทัศนศิลป์สรุปได้ว่าครูผู้สอนเห็นด้วยกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา ซึ่ง การที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะก็จะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจ ตระหนักและเห็นคุณค่าในภูมิปัญญาท้องถิ่นและได้แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ ส่วนปัญหาในการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์นั้นครูผู้สอน

ได้แสดงความคิดเห็นว่าการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของผู้เรียนไม่ได้มีเนื้อหา แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ แม้ว่าผู้สอนจะกำหนดหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้เรียนก็จะสร้างสรรค์ผลงานที่เลียนแบบภาพถ่าย หรือเลียนแบบผลงานศิลปะอื่น ๆ ผู้เรียนมักจะใช้วิธีการที่ซ้ำๆ และคล้ายคลึงกัน เช่น เรื่องราวในผลงาน การจัดองค์ประกอบภาพ วิธีการสร้างสรรค์ผลงานของผู้เรียนมักจะใช้วิธีการประดิษฐ์ประดอย ไม่กล้าอธิบายผลงานตนเอง ไม่กล้าวิพากษ์วิจารณ์ผลงาน วิธีการเหล่านี้ทำให้ความรู้ความเข้าใจ ตระหนักและเห็นคุณค่าในภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้เรียนลดลงและส่งผลไปสู่ความสามารถทางความคิดสร้างสรรค์ที่ลดลงด้วยเช่นกัน การจัดการเรียนการสอนศิลปะศึกษา ครูจะต้องตระหนักว่าศิลปะศึกษาเป็นวิชาที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน ทุกกิจกรรมที่ครูสอนให้นักเรียนปฏิบัติจะต้องเน้นการเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ [4] ดังนั้นเพื่อให้การจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องอาศัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เข้ามาช่วย โดยเฉพาะรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ที่น่าสนใจคือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการคิด สร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยแสดงออกผ่านทางผลงานทัศนศิลป์ ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ เกิดความคิดใหม่ ที่แตกต่างจากเดิม โดยมีการบูรณาการจากประสบการณ์ ความรู้ทั้งหมดที่ผ่านมาทำให้เกิดการเรียนรู้ไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ [1]

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เข้ามาใช้ในการจัดการเรียนรู้รายวิชาทัศนศิลป์เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยมุ่งหวังว่าผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ในระดับดีขึ้นและสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาผลของการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทัศนศิลป์ที่ทำให้ผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการคิด สร้างความรู้ได้ด้วยตนเองแสดงออกผ่านทางผลงานทัศนศิลป์ทำให้เกิด การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ มีองค์ประกอบดังนี้

1.1 กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ

- 1) ขั้นเตรียมความพร้อม
- 2) ขั้นพัฒนาการคิด
 - การจุดประกาย
 - การรวบรวมความคิด
 - การพิจารณาทางเลือก
- 3) ขั้นปฏิบัติ
 - การสร้างสรรค์ผลงาน
 - การทบทวน
- 4) ขั้นประเมิน

1.2 การประเมินความคิดสร้างสรรค์จากผลงานศิลปะ

1.3 การเตรียมการสำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1.4 องค์ประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

1.5 บทบาทของครูผู้สอนและบทบาทของผู้เรียน

2. ความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง ความสามารถของสมองที่คิดได้กว้างไกลหลายแง่มุมเกิดความคิดใหม่ที่แตกต่างจากเดิมโดยมีการบูรณาการจากประสบการณ์ ความรู้ทั้งหมดที่ผ่านมาทำให้เกิดการเรียนรู้ไปสู่การแก้ไขปัญหา การประดิษฐ์ คิดค้น

สร้างสรรค์ผลงาน การวัดความคิดสร้างสรรค์สามารถวัดได้จากผลงานศิลปะโดยใช้แบบประเมินความคิดสร้างสรรค์จากผลงานศิลปะซึ่งมีประเด็นการประเมินทั้งหมด 4 ด้านคือ

1) ด้านความคิดริเริ่ม 2) ด้านการแก้ปัญหา 3) ด้านการต่อเติมเสริมแต่งและการสังเคราะห์ 4) ด้านการสื่อความหมาย

3. ทักษะศิลป์ศึกษา หมายถึงการสอนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเกี่ยวกับศิลปะที่จัดขึ้นในโรงเรียน โดยแยกออกเป็นวิชาหลัก ๆ เช่น วิชาศิลปะ ทัศนศิลป์ ทัศนศิลป์ อุตสาหกรรม กราฟฟิค พาณิชยศิลป์ หรือเป็นวิชาที่แยกย่อยละเอียด เช่น การออกแบบ ทฤษฎีสี ประวัติศาสตร์ศิลป์ ความซาบซึ้งในศิลปะ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทางด้านความคิดสร้างสรรค์ทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา การรับรู้สุนทรียภาพ และทักษะการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

วิธีการดำเนินงานวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 จำนวน 37 คน ที่เรียนรายวิชาศิลปกรรม 1 รหัสวิชา ศ.23101 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 โรงเรียนสาธิตคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้ รูปแบบการวิจัยเชิงพัฒนา (Research and Development) ที่ใช้กระบวนการวิจัยเป็นฐาน โดยแบ่งการดำเนินการออกเป็น 2 ระยะ

การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาทฤษฎีหลักการและบริบทที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การวิจัยระยะนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพมาเป็นแนวทางในการการศึกษา ซึ่ง ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนดังนี้

1) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์

2) ศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

3) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus group)

การวิจัยระยะที่ 2 การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

ดำเนินการที่โรงเรียนสาธิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3/1 ที่เรียนวิชาทัศนศิลป์ จำนวน 37 คน ใช้ข้อมูลจากการวิจัยระยะที่ 1 มาวางแผนดำเนินการวิจัยเพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนรู้โดยมีเกณฑ์การผ่านคือ การประเมินผลงานและการประเมินความคิดสร้างสรรค์จากผลงานที่อยู่ในระดับดีขึ้นไป นั้นต้องมีจำนวนมากกว่าหรือเท่ากับ ร้อยละ 70 ของจำนวนผลงานทั้งหมด ผู้วิจัยได้นำการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (classroom action research) มาเป็นแนวทางในการการศึกษาผลการจัดการเรียนรู้

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษา ระยะที่ 1 การศึกษาทฤษฎีหลักการและบริบทที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนดังนี้

1.1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ กลุ่มเป้าหมายเป็นผู้สอนวิชาศิลปกรรม และผู้เรียนรายวิชาทัศนศิลป์ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ณ โรงเรียนสาธิตคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสังเกตการจัดการเรียนรู้และการสัมภาษณ์ครูผู้สอนศิลปะเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ ปัญหาอุปสรรค และความต้องการด้านการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ดังนี้ ผลจากการสังเกตการณ์จัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์สรุปได้ดังนี้ ผู้สอนไม่ได้ใช้สื่อ ผู้สอนมักจะให้หัวข้อแล้วให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ผลงาน ซึ่งมักจะใช้วิธีการนี้ทุกครั้ง ผู้สอนไม่ได้ชี้ให้ผู้เรียนได้ทราบถึงจุดเด่นจุดด้อยในผลงาน ผู้เรียนไม่ได้มีส่วนร่วมในการอภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อผลงานของตนและของเพื่อนร่วมชั้นเรียน ผู้สอนจะตรวจให้คะแนนผลงานหลังจากสิ้นสุดการจัดการเรียนรู้และผู้เรียนมักจะทำงานไม่เสร็จ ลังเลไม่รู้จะเขียนภาพอะไร การสัมภาษณ์ผู้สอนสรุปได้ดังนี้ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ไม่ได้สนับสนุนให้ผู้เรียนนำเทคนิควิธีการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะที่หลากหลาย ผู้สอนตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะทำให้ผู้เรียนตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยใช้แนวคิดหรือแรงบันดาลใจจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2 การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทัศนศิลป์ที่ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกิจกรรมมากที่สุดด้วยความมุ่งมั่นที่จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการคิด สร้างความรู้ได้ด้วยตนเองโดยแสดงออกผ่านการสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ทำให้เกิด การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ [1]

1.3 การประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) มีเป้าหมายเพื่อให้ข้อเสนอแนะข้อคิดเห็นต่อร่างต้นแบบแผนการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ มีผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ตรวจสอบ โดยการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus group) เสนอแนะข้อคิดเห็นต่อร่างต้นแบบสรุปได้ดังนี้ 1) ควรเลือกภูมิปัญญาที่ใกล้ตัวผู้เรียนและผู้เรียนมีความคุ้นเคยมากที่สุด ควรนำวลดลายของผ้าพื้นเมืองมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ 2) ควรให้ผู้เรียนนำความ

ประทับใจ หรือใช้จุดเด่นของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ 3) การประเมินควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมินและควรให้ผู้เรียนเห็นผลงานของเพื่อนร่วมชั้นเรียน

2. การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ หลังจากที่ได้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยมา ครบ 3 วงจร 3 แผนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

2) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่องการสร้างสรรค์ลายผ้าพื้นเมืองในจินตนาการ และ 3) แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่องการนำวลดลายผ้าพื้นเมืองมาใช้ในการสร้างสรรค์เมื่อสิ้นสุดแต่ละวงจรได้ทำการประเมินผลงานและประเมินความคิดสร้างสรรค์จากผลงานโดย มีประเด็นในการประเมินดังนี้ การประเมินผลงานจะประเมิน 5 ด้านคือ 1) การอธิบายผลงาน 2) ความน่าสนใจของผลงาน 3) การจัดองค์ประกอบภาพ 4) วิธีการสร้างสรรค์ 5) การปฏิบัติงาน ส่วนการประเมินความคิดสร้างสรรค์จากผลงาน จะประเมินทั้งหมด 4 ด้านคือ 1) ด้านความคิดริเริ่ม 2) ด้านการแก้ปัญหา 3) ด้านการต่อเติมเสริมแต่งและการสังเคราะห์ 4) ด้านการสื่อความหมาย ผลการวิจัยพบว่าในวงจรที่ 1 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 ผลการประเมินผลงานปรากฏว่ามีผู้เรียนอยู่ในระดับดีขึ้นไปผ่านเกณฑ์ที่กำหนด 24 คน และอยู่ในระดับพอใช้ซึ่งไม่ผ่านเกณฑ์จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 65 จากผลงานทั้งหมด ไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ผลการประเมินความคิดสร้างสรรค์จากผลงานพบว่า ผลงานของผู้เรียนอยู่ในระดับดีขึ้นไปมีจำนวน 25 คนและระดับพอใช้ มีจำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 67 จากผลงานทั้งหมดไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ในวงจรที่ 2 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 ผลการประเมินผลงานปรากฏว่ามีผู้เรียนอยู่ในระดับดีขึ้นไป ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด 29 คน และอยู่ในระดับพอใช้ซึ่งไม่ผ่านเกณฑ์จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 78 จากผลงาน

ทั้งหมดซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ผลการประเมินความคิดสร้างสรรค์จากผลงาน พบว่า ผลงานของผู้เรียนอยู่ในระดับดีขึ้นไปมีจำนวน 28 คนและระดับพอใช้ มีจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 76 จากผลงานทั้งหมดซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ในวงจรที่ 3 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 ผลการประเมินผลงานปรากฏว่ามีผู้เรียนอยู่ในระดับดีขึ้นไปผ่านเกณฑ์ที่กำหนด 32 คน และอยู่ในระดับพอใช้ซึ่งไม่ผ่านเกณฑ์จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 86 จากผลงานทั้งหมด ซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ผลการประเมินความคิดสร้างสรรค์จากผลงาน พบว่า ผลงานของผู้เรียนอยู่ในระดับดีขึ้นไปมีจำนวน 32 คนและระดับพอใช้ มีจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 86 จากผลงานทั้งหมดซึ่งผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าในวงจรที่ 1 ผลการประเมินผลงานและผลการประเมินความคิดสร้างสรรค์จากผลงาน ไม่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้เนื่องจากผู้เรียนขาดสมาธิในการสร้างสรรค์รีบทำให้เสร็จ ไม่คุ้นเคยกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ใช้วิธีการสร้างสรรค์ผลงานเพียงวิธีการเดียวเช่นใช้เฉพาะดินสอหรือปากกา ผลงานมีลักษณะคล้ายคลึงกับเพื่อนร่วมชั้นเรียนอีกทั้ง ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนรู้ซึ่งผู้เรียนก็ไม่มีความคุ้นเคยด้วยเช่นกันและผู้วิจัยไม่ทราบพื้นฐานความรู้ทางด้านศิลปะของผู้เรียนทำให้การให้คำแนะนำ การให้ข้อเสนอแนะ ไม่มีประสิทธิภาพ ผู้เรียนเข้าใจได้ช้า ส่วนในวงจรที่ 2 และวงจรที่ 3 ได้เปลี่ยนให้ผู้สอนเจ้าของวิชาเป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนรู้เองพบว่า ผลการประเมินผลงานและผลการประเมินความคิดสร้างสรรค์จากผลงาน ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีความคุ้นเคยกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้และคุ้นเคยกับผู้สอนทำให้การให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ตรงกับพื้นฐานความรู้ทางด้านศิลปะของผู้เรียน ทำให้ผลงานมีคุณภาพ มีความพึงพอใจมากขึ้น มีการใช้วิธีการสร้างสรรค์ที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นปะติดผสมผสานกับการระบายสี การใช้วัสดุที่หลากหลายผลงานมีความแตกต่างจากเพื่อนร่วมชั้นและสามารถ

สื่อความหมายได้ดี อีกทั้งรูปแบบการจัดการเรียนรู้มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ได้คิดได้วางแผนได้แก้ปัญหา ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงออกทางศิลปะอย่างอิสระ ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน ผู้เรียนชอบที่กิจกรรมศิลปะไม่ซ้ำกัน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้อุปกรณ์ที่หลากหลายประเภทในการสร้างสรรค์ผลงานและการที่ผู้สอนเป็นเจ้าของวิชาดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนมีความคุ้นเคย กล้าที่จะพูดแสดงความคิดเห็นกับครูผู้สอนอีกทั้งผู้สอนรู้จักและมีความเข้าใจในศักยภาพในการเรียนรู้ศิลปะของผู้เรียน ทำให้การให้คำแนะนำการสนับสนุนผู้เรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพอีกทั้งกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เน้นด้านลวดลายเป็นเนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียนเป็นสิ่งที่ผู้เรียนคุ้นเคย ทำให้กระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ Lanier อ้างถึงใน พงษ์รัตน์ อดุลย์ [2]) ได้เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการสอนศิลปะระดับมัธยมศึกษาไว้ในหนังสือ “Teaching Secondary Art” ว่าการสอนศิลปะควรมุ่งพัฒนาคุณค่าของผู้เรียนในด้านต่อไปนี้ 1) ผู้เรียนตระหนักถึงคุณค่าของประสบการณ์ทางสุนทรียภาพ 2) ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคมและตระหนักถึงคุณค่าวัฒนธรรมทั้งในอดีตและร่วมสมัย 3) ผู้เรียนพัฒนาขีดความสามารถที่เป็นผลมาจากการแก้ปัญหาในการทำงาน 4) ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านการสร้างสรรค์ 5) ผู้เรียนมีโอกาสแสดงออกทางอารมณ์ 6) ผู้เรียนพัฒนาการด้านทักษะการรับรู้และการปฏิบัติงาน

สรุป

1. การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์ เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์ เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ผลที่ปรากฏได้แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนมีพัฒนาการด้านการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะตามที่แผนการจัดการเรียนรู้ได้กำหนดไว้ และผู้เรียนมีพัฒนาการด้านความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับดีขึ้นไป มีประเด็น

สำคัญที่เชื่อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน ได้แก่

1.1 การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดแก้ปัญหา ได้แสดงออกอย่างอิสระเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกใช้วัสดุอุปกรณ์หลายประเภท ได้สร้างสรรค์ผลงานด้วยวิธีการที่หลากหลาย ดังจะเห็นได้จากการใช้ดินสอสี การระบายสี ร่วมกับปากกาดำ การปะผ้า การเย็บผ้า การไม่กำหนดวัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์ ผู้เรียนสามารถลงมือปฏิบัติสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างอิสระตามความชอบหรือความถนัด ในขณะเดียวกันได้ค้นคว้าด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นการสืบค้นจาก Internet ได้แลกเปลี่ยนความรู้แนวความคิด กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานกับสมาชิกในกลุ่ม ผู้เรียนจะสร้างองค์ความรู้ขึ้นด้วยตนเองจากการปฏิบัติงานที่มีความหมายต่อตนเอง สอดคล้องกับ Torrance [5] กล่าวว่า การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์จะต้องจัดประสบการณ์ให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่งเสริมการแสดงออกอย่างอิสระ ยอมรับและเอาใจใส่ต่อความคิดที่แปลกใหม่ของผู้เรียน

1.2 การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ ให้มีความแปลก แตกต่างไปจากเดิมไม่ว่าจะเป็นวิธีการสร้างสรรค์ หรือวัสดุอุปกรณ์ ที่หลากหลาย ฝึกให้ผู้เรียนได้รวบรวมความคิด เพื่อการแก้ไขปัญหา เห็นได้จากเนื้อหากิจกรรมการเรียนรู้ที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียน เป็นสิ่งที่ผู้เรียนคุ้นเคย ซึ่งจะต้องบูรณาการจากประสบการณ์และความรู้ทั้งหมดที่ผ่านมาสรุปเป็นแนวคิดโดยการร่างภาพหลาย ๆ ภาพและเลือกนำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานของตนเองในขณะสร้างสรรค์ผลงาน ผู้เรียนจะทบทวน พิจารณาต่อเติมให้ผลงานมีความสมบูรณ์สอดคล้องกับแนวความคิด การให้ผู้เรียนได้นำเสนอผลงาน ได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันเป็นกระบวนการสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์

1.3 การเรียนรู้ที่มีวิธีการขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ที่เหมือนกันทุกแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการ

ปฏิบัติซ้ำๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความชำนาญเกิดทักษะทางทัศนศิลป์และเกิดการพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และผู้สอนเจ้าของวิชาเป็นผู้ดำเนินการจัดการเรียนรู้เองทำให้ผู้เรียนมีความคุ้นเคยผู้สอนทำให้การให้คำแนะนำ ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ตรงกับพื้นฐานความรู้ทางด้านศิลปะของผู้เรียน ทำให้ ผลงานมีคุณภาพและมีความคิดสร้างสรรค์อยู่ในระดับดีขึ้นไป

2. ผลจากการสะท้อนผลการเรียนรู้จากแบบสังเกตพฤติกรรมการจัดการเรียนรู้และจากการประชุมสรุปผลการจัดการเรียนรู้ สรุปได้ว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ มีบรรยากาศการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ได้คิดได้วางแผนได้แก้ปัญหา ส่งเสริมให้ผู้เรียนแสดงออกทางศิลปะอย่างอิสระ ได้ใช้อุปกรณ์ที่หลากหลายประเภทในการสร้างสรรค์ผลงานและการที่ผู้สอนเป็นเจ้าของวิชา ดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนมีความคุ้นเคย กล้าที่จะพูด แสดงความคิดเห็นกับครู ผู้สอนอีกทั้งผู้สอนรู้จักและมีความเข้าใจในศักยภาพในการเรียนรู้ศิลปะของผู้เรียน ทำให้การให้คำแนะนำ การสนับสนุนผู้เรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เน้นด้านลวดลายผ้า เป็นเนื้อหากิจกรรมการเรียนรู้ที่อยู่ใกล้ตัวผู้เรียน เป็นสิ่งที่ผู้เรียนคุ้นเคย ทำให้กระบวนการจัดการเรียนรู้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมได้สนับสนุนให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดสร้างสรรค์ ได้แสดงออกถึงทักษะทางทัศนศิลป์ได้แสดงแนวคิดและได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนร่วมชั้นและได้อภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อผลงาน

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่อง การศึกษาผลการจัดการเรียนรู้วิชาทัศนศิลป์เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2553 ผู้วิจัยขอขอบคุณฝ่ายวิจัยและถ่ายทอดเทคโนโลยีมหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ได้ให้การสนับสนุนทุนในการ

วิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณฝ่ายวิจัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ให้การสนับสนุนอำนวยความสะดวก และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สันติ วิจิฏชนาวัลย์ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ ความคิดเห็น และกำลังใจต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่ อันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- [1] ปริญญ์ ทนันทชัยบุตร. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทัศนศิลป์เพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2553.
- [2] พงษ์รัตน์ อุดลย์. การศึกษาพัฒนาการทางศิลปะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตามทฤษฎีของวิคเตอร์ไลเวนเฟลด์โดยใช้การประเมินผลแฟ้มสะสมงาน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2542.
- [3] พีรยา สระมาลา. การนำเสนอ หลักสูตรอุตสาหกรรมศาสตรบัณฑิต วิชาเอกออกแบบสิ่งทอ ภาควิชาอุตสาหกรรมสิ่งทอ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยี ราชมนจล. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543.
- [4] วุฒิ วัฒนสิน. ศิลปะระดับมัธยมศึกษา. ปัตตานี : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี. 2546.
- [5] Torrance, E. Paul. Guiding Creative Talence. New Delhi, Prentice Hall, Inc. 1965.